

Изготвил : Яница Господинова

e-mail : y.gospodinova@zaednovchas.bg

1. Какво представлява възстановителното правосъдие?

Това е процес, който цели справянето при случаи с агресия, некултурно поведение, ниска мотивация и т.н. Възстановителното правосъдие цели възстановяване на щетите, развива се емоционалната интелигентност, чувство за общност и справедливост. Тук се набляга на какво се е случило, кой е засегнат и как може да се възстановят щетите/морални или материални/, избягват се обвинения и наказания. При дълго използване се наблюдава сериозен спад на проблемните случаи и след това процесът може да премине в превантивни мерки(ежеседмични кръгчета на класа с други въпроси). В училищата, които започва да се използва възстановителното правосъдие се забелязват не само рекорден спад на случаите на агресия, (наполовина само за 1 година, на 97% за 3 години) но и повишаване на успеха с над 60%. След като намалят проблемите този процес или накратко ще го наричаме „кръгчета“ могат да се използва предварително, за да бъдат чути ученици, учители, родители и да се предвидят проблемите.

2. Как се организира процеса?

Възстановителното правосъдие се организира по следния начин:

1. Образува се „кръгче“, от хората, които участват, седнали на столове, не трябва да има мебели между участниците. А те са: ученик/ци, които са нанесли щета(емоционална, физическа, материална и т.н) , пострадали ученик/ци, примерно дете или деца от класа(добронамерено), родител/и на това примерно дете(също добронамерен). Разбира се, не е задължително всички изброени да участват. Може и само някои от тях. Добре е обаче, ако нарушителите са повече от един, да се разговаря с тях поотделно, но може и заедно.

2. Задължително има един медиатор, който може да бъде всеки учител, психолог или друго добронамерено лице, което умее да води групови дискусии. Този човек представя накратко защо са се събрали всички, записва въпросите на дъска или друго видимо място и води дискусиата – всеки се редува да отговаря на въпросите, като само се допълват при повторение на отговорите, грижи се всеки да бъде изслушван(важно е да не се прекъсват хората), всеки да бъде добронамерен(спазва се добър тон), напомня постоянно, че са се събрали да решат проблема, а не да търсят виновни и да има наказания. Изслушва внимателно всички участници и при нужда обобщава, анализира.

3. Всеки се редува да отговаря на няколко конкретни въпроса, може да се подава някакъв предмет и само този, който го държи да говори. Може и медиаторът да определя реда. Въпросите са:

- *Какво се е случило?* – На този въпрос е добре да се обясни, че разказват без да обвиняват. Просто споделят нещата от своята страна.

- *Как си се чувствал по това време? От какво си имал нужда?* – Този въпрос и първият може да се слоят като се отговаря. Може да се предложат няколко емоции, ако участникът се затруднява.

- *Кои хора са засегнати от случилото се?* – Добре е първо нарушителите да кажат, като им се задават въпроси, да се подсещат за още хора. В зависимост от случая има директно и индиректно засегнати хора – ученици, учители, родители, ръководство, общество, цялото село, града и .т.н. Тук участниците трябва да осъзнаят по какъв начин влияят на хората с постъпките си.

- *Какво ще направим, за да възстановим щетите?* – взима се решение какво може да се направи, което да накара всички страни да се почувстват по-добре, да има справедливост, тук няма наказания, а само доброволен труд от нарушителите. Понякога е трудно да се измисли, медиаторът може да предлага различни начини за ангажиране в училищния живот, доброволчески труд, ако е материално – да се възстанови. При всеки случай е индивидуално. Трябва да се чувства справедливо от всички страни и да се постави срок за изпълнението.

4. Взима се решение как ще бъдат възстановени щетите, като при идеалния вариант в процеса ще участват и нарушителите и пострадалите. Поставя се срок за изпълнение, който отново е добре да дойде от нарушителите или да е с тяхното съгласие и трябва да има някой, който да следи дали срока и дейностите са спазени след това.

Решението е най-добре да излезе от нарушителите, но може всеки да предлага. Важното е всички да бъдат съгласни. Обикновено се поставя отговорна задача на нарушителите и задължително се залага срок. Тези задачи могат да бъдат свързани с лично отношение към другите, нещо, което трябва да се изработи, дейност, която трябва да се осъществи. Всичко зависи от степента на нарушение. Примерни идеи и случаи има описани на края на този наръчник.

Всеки човек е различен, различни са и случаите на проблеми в училище. Затова, когато човек е готов да се захване с този процес трябва да е с ясната нагласа, че ще се излезе с решение, независимо от ситуацията, да е зареден с търпение и добронамереност. Понякога процесът може да отнеме 15 минути(при дребни нарушения) друг път – 30 минути или повече, зависи колко са участниците и какво споделят. На всичко трябва да се обърне внимание. Понякога децата имат нужда да споделят много повече, отколкото очакваме и трябва внимателно да ги изслушаме. Ако се разплачат(при по-малките), трябва да сме готови да предложим утеха, прегръдка и да покажем състрадание, за да се отпуснат. Голяма част от учениците, които нарушават правилата имат много проблеми въщи и няма с кого да споделят или не знаят как. Ние сме възрастните, зрелите, учителите, които можем да подадем ръка и дадем пример как здравословно можем да си споделяме, помагаме, подкрепяме. Какво ще бъде крайното

решение за възстановяване на щетата, зависи изцяло от самата щета, важното накрая всички да усещат справедливост.

3. Примерни случаи на възстановително правосъдие „Кръгче“. **Всичко е по действителен случай, но имената са измислени.**

Ванеса беше ученичка в 7 клас и не се държеше културно нито в часовете, нито извън тях. Отговаряше невъзпитано и се държеше грубо с повечето учители, заяждаше се с някои ученици и често се чуваше, че се бие в училище и извън него. Когато беше в час, не искаше да пише, разхождаше се из стаята без позволение, пишеше глупости на дъската и говореше на висок тон през цялото време. Почти ми беше невъзможно да проведя нормален час. От колегите разбрах, че с родителите е разговаряно многократно, след което Ванеса бива набивана, а резултатът е много краткотраен. Тогава разбрах за възстановителното правосъдие и реших да пробвам. Извиках още 2 учителки, които знаех, че са добронамерени, дори и Ванеса да им създава проблеми в час, имаха желание да помогнат, помолих едната от тях да бъде медиатор, защото аз бях в ролята на жертвата – учителката, която не може да си предаде урока. Решихме, че други родители и деца няма да викаме, защото ние самите не знаехме какъв ще е резултатът. Наредихме в една стая 6-7 стола в кръг и извикахме Ванеса. В началото тя не искаше да влиза без нейна приятелката, която и помагаше в белите, но след 10 минути упорство от наша страна и непрестанно уверение, че само ще си приказваме 10-15 минути, успяхме да я убедим да влезе. Въпросите бяха написани на дъската и на Ванеса и стана много любопитно, тогава започнахме с „Какво се е случило“ и „Как се чувствах тогава? От какво имах нужда“. Аз разказах, че се чувствам много тъжна, когато не мога да си проведя урока, страх ме е, че не си върша работата добре и, когато се притесня, че губя контрола в час, започвам да викам и да се карам. А всъщност, просто искам да си работя спокойно, понеже съм съвестен човек, да си изпълнявам задълженията както трябва. А когато Ванеса става по време на час, закача се с другите, постоянно ме прекъсва, всички се смеят, аз се чувствам безсилна и не мога да се справя и с нея и да си преподам урока. През цялото време говорих спокойно и гледах Ванеса в очите. Тя искаше да ме прекъсне на няколко пъти, но беше помолена да изчака и след това ще ѝ дадат възможността да каже всичко, което иска. След това медиаторът даде думата на другата учителка, която сподели същите неща, понеже Ванеса се държеше така във всички часове. След това дадохме думата на Ванеса и тя сподели, че прави така, защото ѝ е скучно в час, изтървала е доста материал и не вижда смисъл да слуша, чете, пише и внимава, призна, че всичко, което казахме е истина. Тогава преминахме на въпроса „Кои хора са засегнати?“. Тук обяснихме на Ванеса, че това се отразява на много повече хора, от тези, които присъстват, говорихме, че това се отразява на нейния класен ръководител, на родителите ѝ, на другите деца, които искат да слушат в час и да учат, но не могат, защото аз не мога да си проведя урока, индиректно на родителите на тези, деца, понеже те искат децата им да са щастливи, да учат, да се развиват, на другите класове, на които преподавам, защото съм разстроена след такъв час и това се отразява на преподаването ми, на ръководството на училището, на авторитета на цялото училище, на цялата общност, защото всички сме свързани в крайна сметка.

Всички тези неща ги разказахме с добронамерен тон, с отворени очи и ръце, за да покажем на Ванеса, че искаме да ѝ помогнем наистина. Тогава Ванеса наведе глава и усетихме, че се натъжава. Тогава дойде време да поговорим „Как можем да възстановим щетите?“. Тук помогнахме на Ванеса с предложения да идва на консултации, казахме ѝ, че ще се опитаме в час да ѝ помагаме също. Тя обеща да слуша, да пише и да чете, каза, че няма повече да нарушава културата в час. И все пак трябваше нещо да се случи още, за да може тя да почувства отговорност. След кратък разговор за това, какво обича да прави стана ясно, че Ванеса ходи на уроци по танци и това много ѝ харесва, заедно решихме, че тя може да остава веднъж седмично след училище и да учи други деца на танци благотворително. Всички бяха много доволни от разговора и въодушевени от предстоящото. Остана само да следим положението. Дейностите по танците се осъществиха само 2 пъти, поради редица причини, но от този ден нататък Ванеса се държеше много културно в моите и в тези на колежката часове, започна да пише, чете, внимава и учи, разбира се и ние помагахме колкото можем. Осъзнавам, че ако се бяха включили и други добронамерени деца, родители и учители, ефектът щеше да е много по-голям и цялостното и поведение щеше да се промени, не само в нашите часове.

Разказ 2:

Ралица и Марияна бяха 6 клас и стана ясно, че са се сбили в час по Музика. Госпожата е говорила с други деца по време на събитието, самият клас се състои от 30 деца и голяма част от тях са буйни. аз не преподавам на този клас и реших, че това е идеалният случай да използвам възстановително правосъдие и да влезна в ролята на медиатор. Говорих с психолога на училището, разказах му за процеса, казах на двете момичета, че трябва да си поговорим за това, което е станало, уговорихме час и се срещнахме в стаята на психолога. Реших да не викам родители, защото до този момент „кръгчетата“ в училище ги осъществявах само аз, не беше официален процес, класният ръководител на тези ученици също не беше много добронамерен и отворен за различни методи и затова и той не присъстваше. Седнахме на едно диванче и 2 стола, като магнахме масата по средата, за да няма никакви бариери между нас. Написахме въпросите на един флипчарт и започнахме да обсъждаме поред. Първо с няколко изречения им казах, че сме се събрали да говорим за сбиването в час по Музика, защото това е нередно, кои хора са засегнати и какво можем да направим, за да оправим положението. След това дадох думата на Ралица. На няколко пъти Марияна се опитваше да я прекъсне и помолих учтиво да изчака реда си, но тя не беше съгласна с версията на Ралица. Тогава и обясних, че всеки има страна и ще я изслушаме, да не се притеснява, ако не е съгласна с казаното и, че ще има шанс да обясни тя как вижда нещата, но трябва да се уважаваме и да се изслушваме. Няколко пъти напомних, че сме събрали да обсъдим нещата добронамерено, а не да се караме. От разказа на Ралица стана ясно, че тя си е рисувала нещо на лист и Марияна е застанала зад гърба ѝ и направила снимка, Ралица си е помислила, че Марияна и се подиграва, заради коментара, който е направила и това, че се е смяла. Също така и преди този случай

Ралица чувствала често, че Марияна и други нейни съученици ѝ се подиграват и този път не издържала и станала и ударила Марияна, след която тя ѝ отвърнала и така започнал боя. След това Марияна разказа, че ѝ било скучно в часа и се чудила какво да прави, не е искала да се подиграва на Ралица, а напротив - много харесала рисунката ѝ и затова искала да я снима. От поведението на двете деца и изражението на лицата им, стана ясно, че Марияна се оправдава и не казва напълно истината, но ние изслушахме внимателни и зададохме няколко въпроса, за да стигне сама до заключението, че ако това, което казва Марияна е истина, можеше да постъпи по различен начин – например да каже на Ралица, че рисунката е хубава и да поиска разрешение да я снима. След това по същия начин с въпроси към Ралица се разбра, че дори да смята, че ѝ се подиграват или ѝ нарушават личното пространство, това не ѝ дава право да удря никого. След това преминахме на това „Кои хора са засегнати“ и попитахме първо момичетата да помислят. След техния отговор, че са засегнати те двете, класния ръководител, учителят по музика, аз добавих техните родители, другите ученици, които искат да учат, техните родители индиректно, защото те искат децата им да се чувстват добре, директора на училището, защото се засяга авторитета на цялото училище, цялата общност, в която те живеят е засегната индиректно. Обясних им, че не е задължително да се харесват, но трябва да се държат добре, че трябва да уважават чуждото пространство и чувства, защото това се отразява на много повече хора, отколкото те предполагат. Дадох им пример с учителите, които са много на брой и е напълно нормално някои да не се харесват много, но това не означава, че не трябва да се уважават, те са на работа и се държат културно, вършат си задълженията и дори си помагат, когато имат нужда. Тогава момичетата се засрашиха и наведоха глави. Дойде време да решим „Как ще възстановим щетата?“ Не беше много лесно, момичетата продължаваха да не се харесват и не искаха да правят нищо заедно, но след упорство от моя страна стигнахме до извода, че и двете обичат да рисуват и ще си нарисуват по една рисунка за извинение(написано дори на листа), сами си определиха срок и се разделихме с молбата вече да се държат културно и ако има проблем, веднага да споделят на психолога, дори и на мен ако искат, а не да се саморазправят. Момичетата спазиха срока, подариха си рисунките, от време на време като виждах по коридорите ги питах как се държат една с друга, и повече нямаше конфликт между тези деца, или между тях и други.

Материали и допълнителна информация:

https://www.wordonthestreets.net/Articles/503455/Restorative_justice_in.aspx (английски)